

A Tiszatáj szolgálatában

BÚCSÚ ANNUS JÓZSEFTŐL

Október 8-án még Vörös Lászlót búcsúztatta a mélykúti temetőben. Senki sem gondolta, hogy két hónap múltán már ő sem lesz az élők sorában. Laci barátunk erényei közül a kitartó szolgálatot emelte ki. Azt az értéket, amely nem is oly régen (különféle mértékben persze) az emberek többségére jellemző volt. Ámde önérvényesítő, önmegvalósító körünkben talán hivatkozni sem ildomos rá. Ritkaság, mint az a bizonyos emberség. Itt-ott, egy-egy cseppben... Annus József a Tiszatáj-t szolgált, ez volt számára az ügy, ez volt az élete. 1970-ben került a szerkesztőségbe, 1972-től 1986-ig főszerkesztő-helyettes, 1989-től 1996-ig főszerkesztő.

Domokos Mátyás egyszer „poéta administrator”-nak nevezte, minden bizonnyal alkat és szerep szerencsés találkozására gondolt. Hiszen Annus Józsefben minden elképzelhető szerkesztői erény megvolt. Tudta, hogy a redaktornak nemcsak az ötletek tűzijátéka fontos, hanem a szívós, kitartó munka is. E csöndes megszállottság nélkül lapot hosszú távon nem lehet működtetni.

Illyés Gyula írja: „forgó tűzlapok, színpadok, - megannyi / pokol-üst, mely pörögve füstölög... Ez volt a tájkép, mes chers, ami várt”. Még mindig túl közeli, túl sok és sűrű ez a „hőskornak” számító két évtized. Igazoló jelentések és forró hangulatú Tiszatáj-estek, mámoros szilveszterek és szürke, csontkemény hétköznapiak, reménytelen csatározások a vidékiség démonaival és megtisztelő, fölemelő barátságok szellemi nagyságainkkal. Így teltek azok a hazug, mozdulatlan évek. („...nem hogy fény nem látszott az alagútban, de definitíve nem volt alagút” – mondja Esterházy.) Félévenként Tiszatáj-botrányok, karácsonyi támadások a megyei lapban, kipellengérezések az értekezleteken, ilyen-olyan aktívák (most megúsztad a dolgot, de vigyázz, a markunkban vagy!). Ebben az alattomos és hisztérikus légkörben (lényegében már a hatvanas évek közepétől) egy maroknyi csapat (fokozatosan megvalósult) álma volt, hogy a korábban bizony nem túl jó hírű folyóirat a provincia folyamatosan visszahúzó, béklyózó törekvéseivel szemben – művészi színvonala és feladatvállalása révén – a magyar kultúra centrumába érkezzon. Ebben a munkában – Kovács Sándor Ivánhoz, Ilia Mihályhoz vagy Vörös Lászlóhoz hasonlóan – Annus Józsefnek elévülhetetlen érdemei vannak.

Első írása 1958-ban jelent meg a Tiszatájban. Korai elbeszéléseinek gyűjteményét Pányván címmel adták ki. Görömbei András joggal emelte ki a gyermekkor meghatározó élményeit. Annus József novellái nem akartak szakítani a múlttal, inkább a forráshoz jártak vissza. 1978-ban így írt erről: „Legnagyobb hírre jutott »földim«, Erdei Ferenc említi szülőföldemet valamelyik írásában. A fiatal tudós és politikus testvérbátyjával a fronton át indult Makóra, útjuk a csanádi püspök birtokán, a Sándor-majoron át vezetett. Sovány és rongyos gyermekek, illedelmesen köszöntgető, ám emelkedő fejű béresek, öreg cselédek várták őket a legszélső ház sarkán, ahol friss tejjel, sárkemenccében sült kenyérrel kínálták

a jövevényeket. A szóban forgó szélső házban születtem. Akkor is ott laktunk édesanyámmal (apám még hadifogságban volt, nem tudtuk, él-e, hal-e), minden bizonnyal ott ácsorogtam négyévesen és fakón a szánni való gyülekezetben, amely akkor még érteni, hinni sem tudta, mi történik vele. Innen jöttem.” Az empirikus életközelség, a morális és lélektani érzékenység és eleven problémalátás ezért nyilatkozhatott meg írásaiban oly szuggesztíven. A tapasztalatot, az irodalmi igényű és hitelességű riport széppróza szintjére emelkedését tartotta fontosnak a második kötetet (Húsvéthétfő, kisregény, novellák, 1978) értékelő Vekerdi László is. Az életformaváltás megjelenítése azért sikeres, mert a tapasztalat logikája az érzelmvilág és hangulat pontos rekonstruálásával találkozik. Kimondva, kimondatlanul Tömörkény és Móra Ferenc szemlélete, írásmódja sejlik föl Annus József munkáiban. Távolsági rokonságban pedig Tamási Ároné és Sütő Andrásé.

Aztán jöttek az újabb könyvek: Szintén Fickó (ifjúsági regény, 1980), Kodács király csatái (mese, 1982), Esti üzenetek (elbeszélések, 1984), Békebeli csaták (ifjúsági regény, 1986), Kánon (regény, 1989), Igazándi (ifjúsági regény, 1991), A meggyfa magasában (elbeszélések, 1997), Eltérített Pegazus (emlékezések, irodalmi anekdoták, 2003). A Tiszatáj Könyvekben Őszi vendéglátás címmel sajtó alá rendezte, jegyzetek és dokumentumok kíséretében kiadta Illyés Gyula valamennyi Tiszatájban megjelent művét. 1975 és 1983 között Illyés – Annus József szerkesztői közbenjárására – folyóiratunkban publikált leggyakrabban. Annus József talán egyik legszebb könyve az 1984-ben megjelent Esti üzenetek, melyhez Szilágyi Domokostól választott mottót az Öregek könyvéből: „Miért ragaszkodunk ahhoz, ami fáj? / Mert a fájdalom is: élet. / Virág a fájvirág is. / Mégis nehéz a válás önmagunktól.” A kötet novellái, tárcanovellái az öregségről szólnak, az öregek magányáról, az elszakadást szükségszerűen választó fiatalokról. A „földreszállt emlékeket és anekdotákat” közlő Eltérített Pegazus emlékezetes írásában (ENSZ-ülések a Lélek cukrászdában) régi makói irodalom- és kultúrabarátokat idézett. „Én nem akartam mást, mint e kedves öreg árnyak után néhány búcsúzó szót küldeni, s a kézfogásokat megköszönni.” Annus József valami nagyon fontosat tudott arról az eltűnt világról, melyet hiteles, szép életképekben örökített meg.

Illyés írja a Tiszatáj 1975. júniusi számában megjelent versében: „Nincs kibúvás a reglama alól.” Annus József azonban korán, fájdalmasan korán soroltatott a „menetszázadba”. Emlékét megőrizték.

Olav Sándor